

OPINION POLLS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA AND ROMANIA ABOUT THE UNION PROJECT

Nicolae Țibrigan

Radu Cupcea, "Ion I. C. Brătianu" Research Institute of the Romanian Academy

The surveys conducted in R. Moldova and also in Romania regarding the public perception about the unionist project, known as the "third fundamental project", have busted a series of myths, such as the fact that is ones expresses his/hers position that R. Moldova should first become a member of the European Union is not a unionist, respectively the Romanians who are pro-unionism exclude the prior integration of R. Moldova in the E.U. or the percentage of declared unionists in R. Moldova cannot exceed the percentage of 10-15%. The present study will shed more light on the possible political mobilizations of the populations of the two countries regarding the Unification, focusing on the secondary analysis of the data, identifying the socio-demographic profiles and the dynamic opinions favorable to unification – depending on how the question is asked and in what context. The primary question from which we start constructing our hypothesis focus on the evolution of the concept of unionism at the level of public perception: in present are we witnessing a transition from then unionism of the heart (ethno-cultural) to the unionism of the mind (pragmatic/civic), or the unionist discourse is rather conjectural and based on the historical-emotional perception?

All of these are aspects which must be taken into consideration in a debate that can start seriously and can become more and more intense on a medium or long term. And thus recovered from the Interwar Period, this subject has to move from the massive vocal militants more or less sincere, to the formal academic debates, with the objective to transform studies in a political decision and political decision in public policies.

Key-words: unification, Republic of Moldova, Romania, survey, public opinion

În România ultimilor 25 de ani s-a discutat despre pacturi sau înțelegeri transpartinice, consumate sau dezirabile, pentru intrarea în NATO, pentru intrarea în UE, pentru educație, pentru sănătate, reducerea

sărăciei, dezvoltarea infrastructurii etc. Primele două au reușit pentru că voința și silința partenerilor străini au fost mai consistente decât în celelalte cazuri, iar printre aceste propuneri de întocmire a proiectelor naționale figurează și cea cu privire la R. Moldova. Deși în toată perioada mai R. Moldova apare ca o prioritate a politicii externe românești, abia din 2009 înapoi se dorește ceva mai concret și coerent față de politica „frățescă” cu statul vecin.

România are o problemă nemijlocită cu R. Moldova și Transnistria care se impune gestionată ca urmare a apartenenței noastre la NATO și UE. Rolul României în acest triunghi este vital, din perspectiva mizei de securitate și interes național strategic, dar secundar din cea a ponderii reale.

Mișcarea unionistă din Basarabia dincolo de cifre

Pentru cetățenii moldoveni teza (re)unificării cu România reprezintă, mai degrabă, o constantă istorică, cu propriile ascensiuni și crize. Populația regiunii dintre Prut și Nistru (Basarabia), trece prin mai multe procese sociale, instrumentate de structuri birocratice diferite. De la transformarea regiunii în gubernie rusească (1812-1874), apoi în provincie românească (1918-1940 și 1941-1944), și de la experiența sovietică care a urmărit excluderea aproape în totalitate a trecutului românesc (1944-1991) până la ultima tranziție de independență (1991- prezent), clivajele sociale între români și etnicii slavi sau rusofoni (ucraineni, ruși, găgăuzi, bulgari) sunt estompate cu mari eforturi de către administrația sovietică. Respectiva stare de lucruri nu a dus la eliminarea în totalitate a curentului unionist din rândul populației, acesta fiind strâns legat de procesul de *nation-building* derulat în perioada interbelică și întrerupt brusc de ocupația sovietică. Primul proiect de modernizare a societății basarabene și-a prins rădăcinile și nu putea fi eliminat prin negarea identității etnice a românilor, determinând Moscova să blocheze relațiile cu Republica Populară Română în 1958, după distanțarea Bucureștiului de liniile directe ale Pactului de la Varșovia.

Politica de marginalizare a persoanelor care se autoidentificau drept români, etichetarea acestora drept dușmani ai „statalității”, „infractor”, „ilegalist” sau „sabotor”, au provocat o creștere a tensiunilor politico-sociale în republică¹, iar alegerile din 5 aprilie 2009 trebuiau să joace rolul de supapă a acestor clivaje acumulate. Practic, demantelarea „verticalei puterii” a regimului Voronin a marcat un proces ireversibil al creșterii trendului pro-unionist pentru următorii ani. Aici vorbim și despre apariția unei generații nerăbdătoare în parcursul european al republicii (estimat pentru un orizont de timp de 20 de ani), fiind destul de revendicativă și implicată. Toate acestea însoțite efectul de vitrină al României, care va

¹ Pe durata campaniei electorale din 2009, sloganul principal al comuniștilor a fost „Să ne apărăm Patria!” (sic!)

continua să furnizeze populației din stânga Prutului modele de dezvoltare și evoluție pe diverse paliere (economie, securitate, justiție, administrație publică etc.).

Unirea în sondajele din România

(Re)unirea cu R. Moldova (Basarabia) nu a ocupat niciodată primul loc în ierarhia temelor dezbătute în spațiul public din România după 1990. A existat un curent puternic și prielnic de unificare imediat după căderea Uniunii Sovietice, așa cum l-au calificat chiar protagoniștii din acea perioadă, dar a fost ratat, iar mai târziu, în timpul celor 24 de ani de suveranitate ai R. Moldova, în relațiile dintre cele două state au existat și perioade extrem de tensionate.

Primul studiu a fost elaborat de către Cristian Ghinea, Istvan Horvath, Liliana Popescu și Victoria Stoiciu, sub egida Fundației Soros România, în 2011, prin două etape consecutive, sondaj și analiza datelor, ce s-a finalizat cu ieșirea de sub tipar a studiului: „Republica Moldova în conștiința publică românească”. Poate părea surprinzător, dar a fost primul studiu după 1989 în care românii erau întrebați nu doar ce părere au despre unire, generalizată de unioniști și naționaliști, dar mai ales ce știu despre vecinii de la Est, cât de mult îi interesează ceea ce se întâmplă în R. Moldova.

Conform datelor raportului SOROS, răspunsul românilor la întrebarea cu privire la „primul cuvânt care vă vine în minte atunci când vă gândiți la Republica Moldova” nu era nici răspicat, nici îmbucurător. În jur de 34% din respondenți au declarat că nu știu sau nu răspund (NȘ/NR); 12% au dat un răspuns evaziv, mai exact alt cuvânt decât cele 13 sugerate de sondori, iar dacă realizăm suma celor care nu știu sau nu răspund (34%) cu proporția celor care au ales altceva decât: frații noștri, români, pământ românesc/parte din țara noastră, unire, moldoveni, vecinii noștri, sărăcie, Basarabia/Basarabeni, România, o țară, moldoveni români, rus/Rusia, Chișinău, constatăm că aproape 46% din locuitorii României nu puteau asocia R. Moldova cu un cuvânt cheie legat de această chestiune. Rezultatul nu trebuie interpretat doar prin faptul că „românii sunt derutați cu privire la identitatea Republicii Moldova ca stat sau/și cu privire la identitatea locuitorilor săi”², după cum lasă de înțeles autorii. Ei nu prea sunt interesați în general față de ceea ce se întâmplă peste Prut, apoi, nici nu aveau foarte multe surse de informare (în afara internetului) care să-i facă să înțeleagă – direct cât și indirect – realitățile din statul vecin. Această constatare a fost validată de rezultatul întrebării „pe dumneavoastră personal, cât de mult vă interesează

² Cristian Ghinea, Istvan Horvath, Liliana Popescu, Victoria Stoiciu, *Republica Moldova în conștiința publică românească*, Fundația Soros România, București, 2011, pag. 83

ceea ce se întâmplă în Republica Moldova?”, unde numărul celor care au răspuns foarte mult sau mult însumează - 22%, iar al celor care au răspuns puțin sau foarte puțin/deloc - 70%, alături de 9% NȘ/NR.

Pe de altă parte, 64% credeau că „unirea ar fi benefică pentru R. Moldova” și 47% că „unirea ar fi benefică pentru România”, potrivit autorilor raportului. În cadrul aceluiași studiu, 52% dintre români erau de acord în mare și în foarte mare măsură cu ideea că „unirea ar trebui să fie un obiectiv național pentru România”, chiar dacă mai mult de 65% se prezentau în mică sau foarte mică măsură interesați de inițiativele României privind R. Moldova.

În noiembrie 2013, Inscop Research și Fundația Universitară a Mării Negre lansează un nou sondaj aplicat respondenților români cu un pachet de întrebări privind percepția asupra viitorului politic al R. Moldova. De data asta publicul românesc apare mai informat cu privire la R. Moldova datorită expunerii informaționale acestuia de platforme online (ziare on-line, bloguri, platforme unioniste etc.), a redării parcursului european al statului vecin de către televiziunile din România. 51,7% dintre români considerau R. Moldova mai apropiată de România și UE decât de Rusia și Uniunea Eurasiatică (25,7%). În continuare numărul celor care au ales să nu răspundă a fost destul de mare (22,6%), ceea ce nu înseamnă neapărat că a scăzut dezinteresul populației față de subiectul în cauză. Conform precizărilor lui Darie Cristea, unul din autorii studiului INSCOP, întrebarea privind unirea a căpătat o altă formă și suna cam așa: „În ultima vreme se vorbește tot mai des despre o posibilă integrare a R. Moldova în UE. Dacă integrarea europeană a Republicii Moldova/Basarabiei s-ar dovedi imposibilă, dvs. Ați fi de acord cu unirea R.Moldova/Basarabiei cu România?”³ Răspunsurile au fost: Da, 61,7%; Nu, 22,7%. Non-răspunsuri, 15,6%.

Dezbaterile inițiate de Fundația Universitară a Mării Negre în spațiul public a implicat în discuție și decidenții politici, iar mesajul imediat transmis de la cel mai înalt nivel de președintele Traian Băsescu a fost un semnal că problema unificării cu R. Moldova se poate transforma într-un deziderat asumat de București. Astfel, numărul celor care vorbesc și sunt de acord cu unirea crește semnificativ conform datelor furnizate de către Institutul Român pentru Evaluare și Strategie. În urma sondajului efectuat prin telefon (CATI) de IRES, în data de 29 noiembrie 2013, 76% din respondenți sunt de acord cu unirea R.Moldova cu România; 18% nu sunt de acord; 6% NS/NR.

³ Darie Cristea, *Unirea cu Republica Moldova/Basarabia în sondajele de opinie din România*, în Dan Dungaciu et. al. (coord.), *7 teme fundamentale pentru România 2014*, Editura Rao, București, 2014, p. 163.

Practic, declarația lui Traian Băsescu conform căreia unirea cu R. Moldova poate fi „al treilea proiect de țară al României”⁴ a avut un impact major în creșterea opțiunii pro-unioniste. Sistemul uninominal i-a determinat pe candidați să frecventeze diaspora și comunitățile de români cu drept de vot din statele vecine, printre care și R. Moldova. Concomitent cu extinderea numărului de cetățenii acordate a crescut și interesul pentru acest bazin electoral, ca efect direct relansându-se și discuțiile cu privire la situația românilor din R. Moldova.

Un ultim sondaj care tratează subiectul unei eventuale uniri pe un eșantion de 1063 persoane, reprezentativ pentru populația majoră a României, a fost cel realizat de INSCOP Research în perioada 21-28 martie 2016. Studiul este legat de avantajele sau dezavantajele aderării la UE ale României, iar afirmația „Unirea României cu Republica Moldova ar aduce mai multe avantaje României”⁵ a fost confirmată de către 39,7% față de cei 28,5% care susțin varianta „ar aduce mai multe dezavantaje României”⁶ sau 26.5% NȘ/NR.

Despre numărul și profilul unioniștilor din R. Moldova *sine ira et studio*

Formula oferită de președintele Klaus Iohannis în timpul campaniei prezidențiale din toamna anului 2014, precum că „Unirea cu R. Moldova este un lucru pe care doar Bucureștiul îl poate oferi și doar Chișinăul îl poate accepta. Dacă cetățenii R. Moldova nu vor unirea cu România, nimeni nu îi poate obliga, iar dacă o vor, nimeni nu îi poate opri”,⁷ a încetățenit ideea că unificarea dintre cele două state nu se va face decât în termenii acordurilor și ai legislației internaționale, inclusiv ai Acordurilor de la Helsinki (1975), care prevăd organizarea unor plebiscite naționale în ambele state. Prin urmare, ultimele trei sondaje realizate în R. Moldova au inclus întrebarea privind intenția de vot a populației în condițiile organizării unui referendum pe tema unirii republicii cu România. Ciclul sondajelor pe tema „dosarului unionist” este realuat, de această dată pe scenariul organizării unui potențial referendum – o noutate în ceea ce privește forma întrebării.

⁴ TVR.RO, *Traian Băsescu la TVR: Următorul proiect pentru România trebuie să fie "Vrem să ne întregim țara!"* [Online]. Disponibil pe: <http://stiri.tvr.ro/traian-basescu-la-tvr--urmatorul-proiect-pentru-romania-trebuie-sa-fie-vrem-sa-ne-intregim-tara-37653.html> (Accesat la data de 2.05.2016).

⁵ INSCOP, *19 aprilie 2016 – ADEVARUL: SONDAJ Scade încrederea românilor în UE – INFOGRAFIE (Republica Moldova)* [Online]. Disponibil pe: <http://www.inscop.ro/aprilie-2016-republica-moldova-aderarea-romaniei-la-ue/> (Accesat la data de 10.09.2016).

⁶ *Ibidem.*

⁷ Digi24, *ALEGERI PREZIDENȚIALE 2014. Klaus Iohannis despre tema ruperii Transilvaniei: „Sunt cretinisme!”* [Online]. Disponibil pe: <http://www.digi24.ro/Stiri/Digi24/Special/COTROCENI+2014/ALEGERI+PREZIDENTIALE+2014+Klaus+Iohannis+despre+tema+ruperii+Tr> (Accesat la data de 2.05.2016).

Lună/an	Instit. de sondare	Întrebare	Ași vota pentru	Ași vota împotriva	Nu știu, nu m-am decis	Nu ași participa	Nu răspund
8 noi.-1 dec. 2015	IPP	Dacă duminica viitoare ar avea loc un referendum (vi s-ar cere să votați) cu privire la unirea Republicii Moldova cu România, Dvs. ați vota pentru unire sau împotriva unirii?	21%	53%	14%	9%	3%
11-20 martie 2016	FOP	Dacă duminica viitoare ar avea loc un referendum (vi s-ar cere să votați) cu privire la unirea Republicii Moldova cu România, Dvs. ați vota pentru sau contra?	23%	63%	7%	6%	0%
16-23 aprilie 2016	IPP	Dacă duminica viitoare ar avea loc un referendum (vi s-ar cere să votați) cu privire la unirea Republicii Moldova cu România, Dvs. ați vota pentru unire sau împotriva unirii?	17,3%	66,1%	11,5%	4%	1,1%

Tabelul 2. Rezultatele sondajelor realizate de Institutul de Politici Publice și Fondul Opiniei Publice „FOP” privind intenția de vot a populației în cadrul unui referendum pe tema unirii R. Moldova cu România

Judecând conform rezultatelor celor trei sondaje, ponderea votanților pro-unire în cadrul unui referendum este de ~20,5%, iar ponderea celor care ar vota împotriva unirii și situează în marja de 53-63% (2/3 din populație). Din păcate, dilentantismul în domeniul sociologic al mai multor analiști de pe

ambele maluri ale Prutului a lăsat să se strecoare în presă ideea eronată precum că „numărul unioniștilor din R. Moldova a crescut” (în sondajele din 2011, procentul celor care erau total sau parțial de acord cu unirea se situa în marja de 28-31%), sau „curentul unionist n-a depășit niciodată 20-23%”. Ambele sunt afirmații extreme ce pot fi combătute cu ușurință din simplul motiv că, până în prezent, în R. Moldova n-a fost organizat niciun sondaj care să cerceteze nuanțele unui fenomen atât de complex precum este unionismul. A reduce curentul unionist doar la un număr statistic de votanți în cadrul unui referendum, sau a-i minimaliza impactul în societate, egalându-l doar cu numărul de votanți ai partidelor pro-unioniste (PL, PNL și Dreapta), trădează fie o ignoranță crasă a mediului de expertiză din România.

Așadar, în prezent NU PUTEM VORBI despre o pondere a populației pro-unioniste din R. Moldova, deoarece astfel de măsurători NU S-AU EFECTUAT din 2011 încoace. Ultimele sondaje au măsurat doar participarea publică în cadrul unui referendum pe tema unirii, FĂRĂ A MĂSURA procentul populației pro-unioniste din R. Moldova.

Ceea ce e propunem însă prin acest studiu e să extragem un profil socio-demografic general al populației (după educație, vârstă, sex, mediu de rezidență) care ar vota „pentru” sau „împotriva” unirii în cadrul unui referendum, fără a conferi acestor rezultate o notă de reprezentativitate la nivelul întregii populații a R. Moldova. Următorul pas l-ar constitui formularea unor posibile tipologii de pro-unioniști utilizând variabile încadrate în diagrama Karnaugh,⁸ iar prin utilizarea coeficientului de corelație (coeficientul Pearson) vom încerca să vedem corelațiile dintre variabila D7 (intenția de vot în cadrul referendumului pe tema unirii) și o serie de variabile puse pe linii. Datele extrase din Barometrul Opiniei Publice (Aprilie 2016) al Institutului de Politici Publice sunt prelucrate prin programul SPSS. Coeficienții cu caractere îngroșate sunt, semnificativ statistic, diferiți de zero; ceilalți nu sunt (în tabel sunt trecute și probabilitățile ca acel coeficient să aibă valoarea zero în populație), ceea ce înseamnă că asocierea este slabă sau inexistentă:

Tabelul 3. *Citirea coeficientului de corelație dintre variabila „intenția de vot la referendumul unionist” și alte variabile*

	Val. coef.	Semn. stat.	Citirea coeficientului
D7 Daca duminica viitoare ar avea loc			Corelație perfectă (între o variabilă și ea însăși)

⁸ Diagramele Karnaugh numite și hărți Karnaugh, au fost inventate în 1950 de Maurice Karnaugh, un inginer în telecomunicații de la Laboratoarele Bell pentru a facilita minimizarea expresiilor algebrice booleene. Aceste diagrame sunt folosite pentru simplificarea expresiilor de până la șase variabile.

<p>un referendum (vi s-ar cere să votați) cu privire la unirea Republicii Moldova cu România, Dvs. ați vota pentru unire sau împotriva unirii?</p> <p>1= „Aș vota pentru unire” 2= „Aș vota împotriva unirii” 3= „Nu aș participa” 4= „Nu știu, nu m-am decis” 8= „Nu răspund”</p>	1		
<p>S1 Sexul</p> <p>1= „Masculin” 2= „Feminin”</p>	.058	.051	<p>Coeficient zero (nu e, semnificativ statistic, diferit de zero). Procentul femeilor care răspund că „ar vota pentru unire” la referendum este același cu procentul de bărbați care dau acest răspuns. Nu există diferențe semnificative între răspunsul mediu al femeilor și cel al bărbaților</p>
<p>S4 Ultima școală absolvită</p> <p>1= „Fără studii primare” 2= „Studii medii incomplete” 3= „Școala generală” 4= „Școala profesională” 5= „Liceu” 6= „Școala post-liceală (colegiu)” 7= „Studii superioare incomplete” 8= „Master (DSA), doctorat” 10= „Nu răspunde”</p>	-.090	.002	<p>Coeficient zero (nu e, semnificativ statistic, diferit de zero cu o probabilitate de eroare mai mică de 1%).</p> <p>Persoanele fără studii superioare vor vota asemănător la referendum cu persoanele cu studii superioare (distribuția răspunsurilor la variabila D7 este aceeași, indiferent de ultima școală absolvită). Interpretare: probabil există de fapt o legătură între intenția de a vota „pentru” sau „împotriva” unirii în cadrul unui referendum și studiile făcute – cu cât nivelul studiilor este mai mare, cu atât ar putea crește disponibilitatea de a vota la referendumul pe tema unirii, dar aceasta se suprapune peste legătura de sens contrar dintre vârstă și școala absolvită</p>

			(persoanele cu studii primare sau medii incomplete sunt, în medie, mai vârstnice); de aceea coeficientul de corelație este zero.
Region (3) 1= „mun. Chisinau” 2= „mun. Balti” 3= „Urban (without city Chisinau and Balti)” 4= „Rural”	.102	.001	Coeficient pozitiv Valorilor numerice mai mari ale D7 (3= Nu aş participa, 4= Nu ştiu, nu m-am decis şi 8= Nu răspund) le corespund mai des valori numerice mai mari ale variabilei Region (4= Rural). Astfel, persoanele care ar vota „pentru” sau „împotriva” unirii în cadrul referendumului sunt preponderent din mediul urban (mun. Chişinău sau mun. Bălţi). Reciproc, persoanele indecise sau neparticipante la referendum provin din mediul rural.

Coeficienții sunt calculați între variabila D7 și restul variabilelor de pe linii

Sursa: *Barometrul de Opinie Publică, Institutul pentru Politici Publice, aprilie 2016*⁹

Folosind rezultatele corelațiilor anterioare, vedem că importanța unui astfel de vot este conștientizată la nivelul întregii populații, indiferent de sex sau „ultima școală absolvită”, totuși participarea cetățenilor la referendumul pe tema unirii este strâns corelată cu mediul de rezidență (unde se concentrează cele mai mari grupuri de populații pro- și anti-unioniste). Așadar, mai cade încă un mit că mediul rural din R. Moldova ar fi unul anti-unionist, ori la nivelul populației rurale din R. Moldova (65,8% din populația totală) înregistrăm mai degrabă culturi politice parohiale-de supunere, ceea ce determină fie o reticență (nicidecum opoziție activă), fie o indiferență față de „problematika unirii”.

Toate aceste aspecte arată complexitatea fenomenului unionist care nu poate fi redus la simpla intenție de în cadrul referendumului. Iată de ce, considerăm că diferitele percepții, atitudini și manifestări vizavi de discursul unionist/realizarea unirii ne pot sugera câteva tipologii de unioniști, non-unioniști și anti-unioniști:

	Mă consider	Sunt de acord cu	Sunt împotriva	Nu ași protesta
--	--------------------	-------------------------	-----------------------	------------------------

⁹ Institutul de Politici Publice, *Barometrul Opiniei Publice din Moldova – aprilie 2016* [Online]. Disponibil pe: <http://www.ipp.md/libview.php?l=ro&idc=156&id=773> (Accesat la data de 10.05.2016).

Tipologii	unionist	unirea R. Moldova cu România	unirii R. Moldova cu România	împotriva unirii dacă aceasta s-ar realiza
Unioniștii fermi	+	+	-	+
Unioniștii nedecarați (europeniști)	-	+	-	+

Tipologii	Nu sunt unionist	Sunt de acord cu unirea R. Moldova cu România	Sunt împotriva unirii R. Moldova cu România	Nu ași protesta împotriva unirii dacă aceasta s-ar realiza
Non-unioniștii indiferenți	+	-	-	+
Non-unioniștii reticenți	+	-	+	+
Non-unioniștii refractari	+	-	-	-

Tipologii	Sunt anti-unionist	Sunt de acord cu unirea R. Moldova cu România	Sunt împotriva unirii R. Moldova cu România	Nu ași protesta împotriva unirii dacă aceasta s-ar realiza
Anti-unioniștii fermi	+	-	+	+
Anti-unioniștii virtuali	+	-	+	-

Modelul trebuie să fie citi prin grila interpretativă acord = „+” și dezacord = „-”. Astfel, putem exemplifica cele șapte categorii cumulate de unioniști, non-unioniști și pro-unioniști prin următoarele atitudini distincte:

1. Prima categorie este reprezentată de **unioniștii fermi**, aceștia își asumă deschis atitudinea față de proiectul unionist, deseori fiind implicați activ în diverse manifestații publice dedicate acestei teme. Discursul asumat de această categorie este obligatoriu proromânesc și pro-occidental, abordând frontal chestiunea relațiilor identitare cu România. Din punct de vedere al glotonimului și al etnonimului, aceștia recunosc fără echivoc faptul că vorbesc limba română, insistând pe apartenența populației majoritare a R. Moldova la spațiul istoric și cultural român ce poate fi rezumat prin sintagma: „două state, o singură națiune”.
2. **Unioniștii nedeclarați** sau **unioniștii europeniști** urmează logica discursului „regăsirii celor două state românești în cadrul Uniunii Europene”, nefiind radicali pe planul discursului proromânesc, recunoscând, în același timp, că nu se împotrivesc unui astfel de proiect dacă ar fi pus pe masa dezbaterilor (și asta pentru a nu fi acuzați de reprezentarea unor interese anti-naționale, străine). La nivel identitar, unioniștii europeniști recunosc faptul că sunt români și că vorbesc limba română, fără a menține ideea unei diferențieri între cele două maluri ale Prutului. Nu sunt vocali în dezideratul lor pentru a nu fi acuzați de subminarea independenței R. Moldova sau asimilați cu naționaliștii.
3. Categoria **non-unioniștilor indiferenți** reprezintă un segment aparte, caracterizat printr-o atitudine oscilantă între interes parțial și dezinteres total în raport cu tema unionistă. Singura atitudine reactivă ar veni în urma materializării proiectului unionist.
4. Cea de a patra tipologie – **non-unioniștii reticenți** s-ar putea să reprezinte una dintre cele două segmente majore în rândul populației din R. Moldova. Exponenții din această categorie, deși nu sunt anti-unioniști declarați, vor vota mai degrabă „NU” în cadrul unui referendum privind unirea R. Moldova cu România din rațiuni mai degrabă personale (frustrări, reticențe, frică etc.).
5. Evident că segmentul non-unionist mai activ va fi reprezentat de persoanele care se vor opune oricărei schimbări a *status quo*-ului proiectului statalist. Deși nu sunt nici „pentru” și nici „împotriva” unui proiect unionist, incertitudinea privind viitorul statutului câștigat anterior îi poate determina pe **non-unioniștii refractari** să reacționeze negativ (prin mișcări contestatate) în urma unei posibile unificări a celor două state. Pentru această categorie de non-unioniști ideea unificării este abstractă, străină și disonantă.
6. Anti-unioniștii au o poziție mai radicală, comparativ cu celelalte tipologii enunțate. Evident că această categorie are și propriul „nucleu dur” reprezentat de **anti-unioniști fermi**, moștenitori ai discursului anti-românesc și prorus.

7. Din ultima categorie fac parte **anti-unioniștii virtuali** care, deși se aseamănă prin mai multe caracteristici cu anti-unioniștii fermi, nu sunt atât de vocali, iar în eventualitatea implementării proiectului unionist, ar putea avea o atitudine reticentă, însă fără a-și exprima nemulțumirea în mod public.

Resurecția discursului unionist din R. Moldova este alimentat doar de criză?

Unul dintre cei mai cunoscuți poeți ai spațiului românesc, Grigore Vieru, spunea în 1993 că „Reunirea o va face doi viitori președinți: sărăcia, care se va abate peste Basarabia și înflorirea economică a Țării Românești”. O premoniție ale cărei efecte le resimțim acum în R. Moldova, când furtul din sistemul bancar a unui miliard de dolari în 2014 a prăbușit întreg sistemul bancar al republicii, având un efect de tip domino și asupra altor sectoare ale economiei (restrângerea comerțului exterior, devalorizarea monedei naționale, creșterea datoriei externe la 98% din PIB etc.). Paradoxal sau nu, dar toți acești factori cumulați nu îndepărtează frontiera euro-atlantică, ci dimpotrivă, o solicită. Iar fenomenul asta se resimte mai ales în urma deligitimizării clasei politice de la Chișinău și sabotarea (ne)intenționată de către aceasta a proiectului integrării europene. Atât cancelariile occidentale, cât și strategii de la Kremlin sunt conștienți că perpetuarea sau escaladarea acestei crize vor avea drept efect direct dezangajarea generalizată a populației față de proiectul statal numit R. Moldova și bascularea acesteia spre alternativa oferită de proiectul unionist.¹⁰ În același timp, nu putem nega nici impactul masiv pe care l-a avut presa în popularizarea mișcărilor pro-unioniste. Mai ales că influența mediatică a televiziunilor (inclusiv cele online) și a internetului (inclusiv rețelele sociale) a crescut simțitor în ultima perioadă, având o cotă de încredere în rândul populației de 40%, respectiv 24%, conform BOP din noiembrie 2015. Expunerea mediatică a acestor marșuri pro-unioniste a fost destul de mare atât în presa de limbă română, cât și în cea de limbă rusă, iar rezultatul este peste așteptări: 72% din populație a auzit de mitingurile de protest organizate de unioniști în centrul Chișinăului, iar din acest procent, expunerea mediatică la nivelul etnicilor ruși, ucraineni și altor minorități înregistrăm un pondere cumulată mai redusă de ~50%. Totuși, principalele surse de informare despre acțiunile organizațiilor unioniste din centrul Chișinăului rămân televiziunile, radiourile și internetul (în proporție absolută de 95%), acestea fiind completate de fluxul

¹⁰ Dan Dungaciu și Petrișor Peiu, *Fondul Moldova – podul de investiții peste Prut*, Cartier, Chișinău, 2016, p. 84.

comunicării în două trepte¹¹ prin liderii de opinie identificați în persoana rudelor, vecinilor sau prietenilor (cu o pondere semnificativă de 19%).¹²

Suștinerea acestor mișcări sociale de tip *grassroots*¹³ la nivelul celor care au auzit despre aceste mitinguri (trei din patru respondenți) este de doar 25%. Cu alte cuvinte, acest segment formează nucleul dur al unioniștilor (unioniștii fermi) – informați și implicați din punct de vedere civic, a cărei pondere variază pe segmentul de 15%-18% din întreaga populație. Din punct de vedere al profilului socio-demografic, **unioniștii fermi** au o vârstă cuprinsă între 18-32 de ani, se identifică drept etnici români, au indici mai mari pentru variabila ultima școală absolvită, deci au și un nivel mai înalt al veniturilor (populație activă). Păstrând rigorile metodologice, amintim că nu putem extrapola aceste caracteristici la nivelul întregii generații născute în perioada 1980-2000.

În tot acest peisaj al turbulențelor sociale, în ultimii trei ani am asistat la o schimbare a resorturilor mișcării unioniste din R. Moldova, devenită acum mult mai acceptabilă la nivelul mai multor segmente ale societății de peste Prut și mult mai pragmatică în argumente (în special pe dimensiunea economică). După cum am mai menționat deja, mișcarea unionistă a ieșit din „spirala tăcerii”, sau forma ei latentă, dacă vreți, pășind într-un spațiu al calculelor economice. Acestea din urmă au fost sintetizate de către expertul Fundației Universitare a Mării Negre, Petrișor Peiu, sub forma unei „foi de parcurs” al (re)unificării „validată prin modele și calcule de susținere financiară”.¹⁴ Din punct de vedere sociologic, este „certificatul de naștere” a unui nou fenomen cu relevanță sociologică consistentă.

Unele concluzii

¹¹ Modelul „fluxului comunicării în două trepte” s-a conturat din întâmplare în cadrul unei cercetări întreprinse de Paul L. Lazarsfeld, Bernard R. Berelson și Hazel Gaudet din 1940 asupra comportamentului de vot al cetățenilor americani. Teoria marchează o schimbare de perspectivă: indivizii nu mai sunt văzuți ca entități uniforme, izolate; aceștia intră în relații interpersonale și intergrupale. În urma rezultatelor obținute, s-a constatat că există două trepte în transmiterea mesajelor: de la sursă (mass-media) la anumite persoane mai bine informate, care urmăreau frecvent radioul, ziarele și revistele (prima treaptă) și de la aceștia, prin canale informale, către persoanele mai puțin expuse informației emisă de mass-media (cea de-a doua treaptă). Vezi și Septimiu Chelcea, *Opinia publică. Strategii de persuasiune și manipulare*, Editura Economică, București, 2006, pp. 89-100.

¹² Menționăm că aceste date sunt extrase dintr-un sub-eșantion de 833 de persoane care au auzit despre mitingurile unioniste.

¹³ „Rădăcinile ierbii” reprezintă un tip de mișcare socială care are drept efect stimularea participării civice la nivelul societății prin mobilizări spontane și naturale (utilizând în special mecanismul rețelelor sociale), fără implicarea și intervenția directă a factorului politic.

¹⁴ Pentru mai multe detalii despre acest plan vezi Petrișor Peiu, *Foaia de parcurs a Reunificării României cu R. Moldova*, Ziare.com [Online]. Disponibil pe: <http://www.ziare.com/europa/moldova/foaia-de-parcurs-a-reunificarii-romaniei-cu-r-moldova-1413679> (Accesat la data de 10.09.2016).

Faptul că românii văd unirea cu R. Moldova drept un demers mai degrabă dezavantajos nu pune în pericol majoritatea care se pronunță în continuare pentru unire. Asta nu înseamnă, pe de o parte, că tendința nezdruncinată din mentalul românesc este permanentă. Gradul de neîncredere a crescut mai ales datorită problemelor financiare sau politice cu care s-a confruntat (și se va confrunța) Chișinăul în ultimii ani. Tema unirii trebuie pusă în dezbatere publică și gestionată prin intermediul politicilor, deoarece decalajul dintre cele două state riscă să se aprofundeze (deci există și un cost al neunirii).

În ceea ce privește R. Moldova, creșterea nivelului de aspirații la toate palierele societății (prosperitate, combaterea corupției și justiție), chiar dacă în ritmuri diferite, va avea ca efect și o creștere a intensității discursului unionist pentru următorii ani, mai ales pentru anul 2018 (când se va celebra centenarul Unirii Basarabiei cu România și al Marii Uniri din 1918) – crucial, în ceea ce privește viitorul R. Moldova, atât în perspectiva alegerilor parlamentare, cât și a transformării curentului unionist într-un proiect politic concret și capabil să acceadă în forul legislativ de la Chișinău. Din păcate, deoacumdată nu există o asumare la scară oficială a unui proiect național pe tema unirii, iar rezultatele sondajelor efectuate pe cele două maluri ale Prutului riscă să se desincronizeze sub umbra unor așteptări neîmplinite.

BIBLIOGRAFIE:

- Cașu, Kamil (2015). *In the Shadow of History. Romanian-Moldova Relations*, Centre for Eastern Studies (OSW), OSW Studies nr. 53, septembrie 2015 [Online]. Disponibil pe: <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-studies/2015-09-23/shadow-history-romanian-moldovan-relations>
- Chelcea, Septimiu (2006). *Opinia publică. Strategii de persuasiune și manipulare*. București: Editura Economică.
- Digi24, ALEGERI PREZIDENȚIALE 2014. *Klaus Iohannis despre tema ruperii Transilvaniei: „Sunt cretinisme!”* [Online]. Disponibil pe: <http://www.digi24.ro/Stiri/Digi24/Special/COTROCENI+2014/ALEGERI+PREZIDENTIALE+2014+Klaus+Iohannis+despre+tema+ruperii+Tr>
- Dungaciu, Dan (2005). *Moldova ante portas*. București: Tritonic.
- Dungaciu, Dan (2011). *„Basarabia e România?” – dileme identitare și (geo)politice în Republica Moldova*. Chișinău: Cartier.
- Dungaciu, Dan și Peiu, Petrișor (2016). *Fondul Moldova – podul de investiții peste Prut*. Chișinău: Cartier.

- Dungaciu, Dan, Iuga, Vasile și Stoian, Marius (coord.) (2014). *Șapte teme fundamentale pentru România 2014*. București: Editura RAO.
- Ghinea, Cristian, Horvath, Istvan, Popescu, Liliana și Stoiciu, Victoria (2011). *Republica Moldova în conștiința publică românească*. București: Fundația Soros România.
- INSCOP, 19 aprilie 2016 – ADEVARUL: SONDAJ Scade încrederea românilor în UE – INFOGRAFIE (Republica Moldova) [Online]. Disponibil pe: <http://www.inscop.ro/aprilie-2016-republica-moldova-aderarea-romaniei-la-ue/>
- Institutul de Politici Publice, Barometrul Opiniei Publice din Moldova – aprilie 2016 [Online]. Disponibil pe: <http://www.ipp.md/libview.php?l=ro&idc=156&id=773>
- Nicu, Dan (2013). *Moldovenii în tranziție: între trecut și viitor*. Chișinău: Focus.
- Peiu, Petrișor, *Foaia de parcurs a Reunificării României cu R. Moldova*, Ziare.com [Online]. Disponibil pe: <http://www.ziare.com/europa/moldova/foaia-de-parcurs-a-reunificarii-romaniei-cu-r-moldova-1413679>
- Rughiniș, Cosima (2007). *Explicația sociologică*. Iași: Polirom.